

L'ESCUMA DE LES LLETRES

LLUÍS A. BAULENAS

L'obsolescència de Déu

L'ésser humà, en els pocs moments de lucidesa que pugui tenir, s'adona de la pròpia veritat, de la pròpia petitesa i, sobretot, de la impossibilitat de posar-hi remei. La literatura té com un dels principals sentits el fet de vehicular aquesta angoixa existencial i alleujar-la mitjançant l'engany i la il·lusió. Unes vegades amb més art i d'altres amb menys. N'hi ha que llegim i n'hi ha d'altres que pregunten, però tot ve a ser el mateix. En aquest sentit s'acosten un parell d'aniversaris que ens arriben al fons del cor perquè transmeten aquesta necessitat de superar la carcassa humana, tan feble, tan fungible. Tots dos ens remetent a personatges populars que, per vies diferents, ens han fet creure en la possibilitat d'escapar: Superman i Frankenstein. Superman, amb els seus calçotets vermells per damunt dels pantalons, farà vuitanta anys l'any que ve. Té els superpoders que tots voldríem tenir per fugir al nostre fat ineluctable, però va ser creat amb un taló d'Aquil·les, la kryptonita, que el desarma, l'afebleix... i l'humanitza. Frankenstein el 2018 complirà dos-cents anys de la seva publicació. Romàntica i terrible, gairebé actual, explora per una altra banda la possibilitat de l'home d'esdevenir Déu: superem la mort, creant la vida. Declarem Déu obsolet. Estarem pendents d'aquests aniversaris! ♦♦

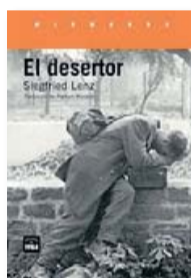
GETTY

La deserció com a gest humà

DAVID VIDAL

Verns, bedolls i bardisses. Un bosc humit i fosc a Tamaschrod, Polònia, que ho embolcalla tot. No és, però, una foscor "com la de l'entrecuix d'una monja", diu el narrador, sinó "untuosa i càlida", un indret de revelació i transcendència. En aquella obaga de mosquits i rates d'aigua, set soldats alemanys, en el darrer estiu de la Segona Guerra Mundial, hi mantenen el Waldesruth, una fortificació que protegeix el ferrocarril, atacat pels partisans polonesos. "Som set, ells cent, no els costaria gens exterminar-nos", diu Willi, el caporal llardós. Allà, com a la vida, no hi ha camins per sortir o per entrar-hi, senzillament se sap per on es passa i per on no, però és tan absurd escapar com quedar-s'hi. I el ra-ta-tat que surt dels arbres escapça alguna vida cada dia.

Les obsessions dels personatges –i la poesia del narrador– és el remei amb què es combat al bosc la malal-

EL DESERTOR
SIEGFRIED LENZ
EDICIONS DE 1984 /
IMPEDIMENTA
TRADUCCIÓ DE
RAMON MONTON
352 PÀG. / 22,90 €

tia de la vida, "una mena de nostàlgia del no-res, un anhel macabre de deixar d'existir". Una gallina ensinistrada, un inútil empassador de foc, un fill que ha de néixer, l'obsessió per pescar un lluç gegant... I de forma destacada, Wanda, l'esquirola pèl-roja, partisana però confusament enamorada del protagonista, l'auxiliar de primera de l'exèrcit del Reich, Walter Proska.

Què els lliga allà, doncs, aquests soldats, es pregunta la veu narradora? ¿El deure, tal vegada, "aquesta cosa que ens han inoculat sota la pell i que ens torna bojós i dependents"? ¿O la "flauta de la pàtria", que manipula els homes lliures? "És clar que hi ha un país on he nascut –discurseja, en un prat del bosc, Proska– i que estimo especialment, però no em deixaria matar per cap dels seus racons, com el meu pare, que parlava del deure". A mesura que avancem en el relat, ens convertim en exploradors de la dissidència, de la deserció i fins de la traïció, entesos com a gestos d'autodefensa, constitutivament humans.

La inhumanitat del deure

Per això, l'escepticisme de Proska recorda un altre personatge de Lenz, el jove Siggí del magnífic *Lliçó d'alemany* (Club Editor, 2016), que per un encàrrec escolar ha d'escriure sobre les alegries del deure, i rememora la història del seu pare, un policia del petit poble de Glüserup, obligat per la llei del Reich a evitar que un pintor segueixi pintant. Quan les societats emmalalteixen, sembla dir Lenz, l'acompliment del deure ens condueix a la inhumanitat i ens apropa a la barbàrie. Ho viu així Proska quan, emboscat rere uns matolls, veu un jove partisà, despreocupat, amb una flor al trauc i un subfusell a la mà. "Amic, vés amb compte... No t'estimo ni t'odio, només ho he de fer". Després, li buida el carregador al pit.

Tot i que tot just es va publicar per primer cop el 2016 –dos anys després de la mort de l'autor–, Siegfried Lenz va escriure *El desertor* el 1952, en el context polític de l'era Adenauer i amb la guerra freda en progressió rampant. El contundent pacifisme de la veu narradora justifica la deserció dels personatges principals, i va moure els editors a demanar a Lenz que reorganitzés l'argument i reorientés els personatges. Per sort, no ho va voler fer. Com diu el mateix Lenz, hi ha coses que hem de perdre primer perquè, després, puguin ser nostres per sempre.

En el relat, el paisatge udola, amb arbres que gemeguen misteriosos com si ens ocultessin alguna veritat, i genera una atmosfera poètica però sorprenentment moderna, amb un text de ritme viu i escena àgil, que combina el registre del melodrama amb espurnes de comicitat i amb delicioses irrupcions líriques: "A la molsa viu la llibertat / i damunt la seva esquena flonja / cau la cendra de molts llampecs".

Al final, ens diu l'amic Wolfgang, sempre és exagerat anomenar camí a un camí: estem fets per a la pèrdua. La terra s'organitza per recuperar tot el que dona, i ja que les paraules de consol són una traïció, Proska troba en la traïció una forma de consol. "Frega't al matí els ulls, noieta estúpid, que aviat la nit t'apallissarà". ♦♦

Fets gravats a la memòria d'un poble

SIMONA ŠKRABEC

El recurs d'un narrador poc fiable és poderós. Una guerra narrada amb els ulls d'un infant és una de les estratègies discursives més punyents. La ment d'un personatge encara no preparat per concebre la maldat transmet llavors aquella terrible confusió en la qual allò que ens hauria d'horroritzar és percebut com l'únic possible estat de les coses. És estremidor comprovar que un nen pot entendre la mort i la devastació com a única realitat possible. Mercè Roderedà, per exemple, ha sabut utilitzar aquesta perspectiva per sacsejar de valent les consciències gaudules. Joan Rendé, amb *Els anys de la serp*, poua molt clarament en

aquesta herència de la literatura catalana que ha volgut convertir l'experiència traumàtica del país en una narració íntima, en una experiència de proximitat davant de la qual és impossible tancar els ulls. Però la seva heroïna és, tanmateix, ben diferent. No té cap experiència directa de la guerra, tempteja les converses dels adults per fer-se una idea sobre un passat silenciós que mai arriba a ser coherent. Són les imatges, poderosíssimes, les que escriuen aquí la història, no un relat ordenat i lineal. Com si es tractés d'un gravat de Francisco de Goya amb la terrible acusació "Yo lo vi", l'horror d'aquells anys queda palès en els ulls d'una altra noieta, per sempre més muda i absent des que es va trobar el pare penjat en una branca. Per a aquests fets gravats a la memòria

ELS ANYS DE LA SERP
JOAN RENDÉ
PROA
304 PÀG. / 18 €

del poble amb ferro roent, Rendé ja no busca causes ni explicacions, però aconsegueix transmetre al lector la sotragada emocional que obliga a no oblidar mai, a no fer-se il·lusions que el dolor sigui esborrable.

L'experiència bàsica de la protagonista és la mudança permanent. Els primers anys de la seva vida queden marcats per una provisionalitat extrema. La família viu a mercè dels encàrrecs de l'empresa estatal. El pare, amb els seus rucs, talla boscos per a la construcció de les vies del ferrocarril. La criatura, però, és desperta i lliure com un ocell i, en lloc de deixar-se afligir per les circumstàncies, creix vigorosa, ferma, del tot independent. Aquest nucli sa que s'ha sabut construir fa que sempre se senti mestressa d'ella mateixa i confia només en les seves pròpi-

es forces. Les desgràcies arriben aviat i la trama evoluciona cap a un combat amb la mare-monstre que és aquí èpic i alhora incruent.

La bondat que la nena ha interioritzat entre els arbres i en les solituds de la muntanya li permet esquivar el rancor o el menyspreu a tots aquells que li han fet mal. Joan Rendé ha creat un exemple de resiliència, per descomptat, però amb matisos. La seva protagonista no és ingènua, sap que l'atzar ho domina tot i que poc es pot fer per canviar les persones. Aquesta resignació serena i la ironia tènue, quasi tendra, que amaren el relat, fan que la novel·la no sigui una postal esgrogueïda sinó una relectura de la capacitat que tenim les persones de construir-nos una pàtria, una llar, un lloc al qual volem pertànyer. ♦♦